

Esperantlingva versio
de la enhavtabeloj
de la kurslibro pri interlingvistiko
ĉe la Universitato de Amsterdamo

(la originala, nederlandlingva eldono estos havebla dum la konferenco)

Wim Jansen

Preparita por la konferenco de universitatoj kie
Esperanto kaj interlingvistiko estas instruataj, en
Amsterdamo, 17an-18an de julio 2008

Enkonduko en la interlingvistikon

**Kurslibro akompananta la libere
elekteblan modulon 'Interlingvistiko'**

**Studjaro
2007-2008**

**Kompilis:
D-ro Ing. W.H.Jansen**

Enhavtabelo

Antaŭparolo kaj dankvortoj	7
1 Lingva diverseco kaj internacia komunikado	9
1.1 La lingva diverseco en la mondo	10
1.2 Internacia komunikado	13
1.3 La disvastiĝo de certaj lingvoj	14
1.4 Eŭropa Unio	16
1.5 Aspektoj de lingva diverseco en la internacia komunikado	21
2 Interlingvistiko kaj artefaritaj lingvoj	25
2.1 Lingvistiko kaj interlingvistiko	25
2.2 Interlingvistiko	27
2.3 La interlingvistiko ene de la ĝenerala lingvistiko	29
2.4 Interlingvistiko kaj esperantologio	32
2.5 Artefaritaj lingvoj aŭ planlingvoj	33
2.6 Simpleco kiel trajto de planlingvoj	39
2.7 La plenlingveco de planlingvoj	40
2.8 La scienca valoro de planlingvoj	43
3 Fragmentoj el la planlingva historio	45
3.1 Historia kaj tema enkonduko	46
3.2 La klasifiko de planlingvoj	48
3.3 Britaj deksepjarcentaj projektoj	52
3.4 Muziko — universala lingvaĵo	61
4 Volapük, la unua moderna planlingvo	63
4.1 Mallonga historio de Volapük	63
4.2 Lingvoskizo de Volapük	67
4.3 La fino de Volapük	70
5 La estiĝ-historio de Esperanto	73
5.1 Zamenhof, aŭtoro de Esperanto	73
5.2 La unua Esperanto-broŝuro	75
5.3 La disvastiĝo de Esperanto ĝis 1900	79
5.4 La Bulonja kongreso	83
5.5 La Bulonja Deklaracio	84
5.6 La Fundamento de Esperanto	86
6 Mallonga historio de Ido kaj Interlingua	89
6.1 La <i>Délégation</i> kaj la Ido-skismo	89
6.2 Ido nuntempe	93
6.3 La estiĝ-historio de Interlingua	95
6.4 Interlingua kontraste kun Esperanto kaj Ido	100
6.5 Interlingua nuntempe	102
7 Tipologio de Esperanto, Ido kaj Interlingua	105
7.1 Esperanto	105
7.2 Ido	114
7.3 Interlingua	120
7.4 Ekzemplaj tekstoj en Esperanto, Ido kaj Interlingua	124

8	Strukturaj opcioj en la projektado de planlingvo	127
8.1	La alfabeto	128
8.2	La disdueco inter la nominativo kaj akuzativo	133
8.3	La pluralakordo	137
8.4	Pseŭdo-afiksado	138
8.5	Valento (transitiveco kaj netransitiveco)	140
8.6	Semantiko kaj leksiko	142
8.7	Geografiaj nomoj	143
8.8	Skemeco kaj natureco	146
9	Kiel Esperanto restas leksike ĝisdata?	151
9.1	Polisemio	152
9.2	Neologismoj	154
9.3	Interferoj	158
9.4	Por kaj kontraŭ neologismoj	161
10	La Esperanto-movado ĝis la Dua Mondmilito	167
10.1	La aŭtoritato de Zamenhof	167
10.2	La evoluo de la lingvo	168
10.3	La evoluo de la lingvo-komunumo	169
10.4	Ligo de Nacioj	171
10.5	La laborista movado	174
10.6	Dumvoje al la Dua Mondmilito	177
10.7	Postparolo pri la intermilita idealismo	178
11	La Esperanto-movado post la Dua Mondmilito	181
11.1	La restariĝo post la Dua Mondmilito	182
11.2	Serĉi rekonon kaj prestiĝon	183
11.3	Unesko	184
11.4	La protesta generacio	188
11.5	La pragmata generacio	190
11.6	Dumvoje al la fino de la Frida Milito	191
11.7	<i>Globalization</i> t.e. tutmondiĝo	192
11.8	Esperanto-faktoj kaj -statistikoj	195
12	Esperanto: ĉu literatura lingvo?	207
12.1	Lingvo kaj literaturo	207
12.2	Tradukita literaturo	208
12.3	Originala literaturo	210
12.4	PEN International	214
12.5	Tekstdiskutoj	215
12.6	Konkludaj konsideroj	218
13	Scenaro pri la estonteco de Esperanto	221
13.1	La socia rileveco Esperanto	222
13.2	Eŭropa Unio	228
13.3	Konkludoj	232
	Bibliografio	237
	Kie trovi la esperantistaron?	249

Ilustraĵoj

1-1	Lorenz-a kurbaĵo de la tutmonda lingvodistribuo	12
1-2	Lorenz-a kurbaĵo de Belgujo	12
2-1	La disertacio de Manders <i>Vijf Kunsttalen</i> (1947)	35
3-1	Kovrilo de Cave Beck <i>The Universal Character</i> (1657)	54
3-2	La dediĉo al Reĝo Karlo II en Dalgarno <i>Ars signorum</i> (1661)	57
3-3	‘Patro Nia’ en la Wilkins-aj <i>real characters</i> (1668)	59
3-4	La stenografia alfabeto de Gajewski ellaborita por Solresol	61
3-5	Ekzemplaj vortoj en Solresol	62
4-1	Schleyer, la aŭtoro de Volapük	63
5-1	Zamenhof, la aŭtoro de Esperanto	74
5-2	Kovrilo de la Unua Libro 1887 (germana eldono)	76
5-3	La unua tekstpaĝo el la unua nederlanda Esperanto-broŝuro de 1896	82
6-1	Louis De Beaufront, esperantisto kaj idisto (1855-1935)	92
6-2	Louis Couturat, la logikisto de Ido (1868-1914)	93
6-3	La Ido-revuo <i>Progreso</i> (januaro-aprilo 2006)	94
6-4	Alice V. Morris, mecenato de IALA (1874-1950)	96
6-5	Alexander Gode, ĉefa aŭtoro de Interlingua (1904-1970)	98
6-6	La Interlingua-revuo <i>Panorama in Interlingua</i> (majo-junio 2002)	104
9-1	<i>Malalta</i> kaj <i>basa</i> kiel tradukoj de ‘laag’	153
10-1	Nitobe Inazô, vica ĝenerala sekretario de Ligo de Nacioj	173
10-2	Lanti, fondinto de SAT, en 1933	176
11-1	Ivo Lapenna, la granda motoro de UEA (1909-1987)	184
11-2	La “triumfo de Esperanto en Montevideo”	186
11-3	Laŭjara evoluo de la membraro de UEA, 1965-2005	196
11-4	Radio-elsendoj en Esperanto, 1965-1998	200
11-5	La revuo <i>Esperanto</i> de UEA	200
11-6	La soci-kultura magazino <i>Monato</i>	200
12-1	Ilustraĵo el ‘Malsata Ŝtono’ de Rabindranath Tagore	209
12-2	Baghy kaj Kalocsay, kolonoj de la Budapeŝta Skolo	211
12-3	Eldono de <i>Stafeto</i> : la fabloj de Urban	213
12-4	William Auld kaj la Esperanto-poezio	214
13-1	Aĝ-distribuo ene de la asocio Esperanto Nederland (2002)	225

Tabeloj

1-1	La dek kvin plej grandaj lingvoj en la mondo	11
1-2	La geografia distribuo de la lingvoj en la mondo	13
1-3	Aspektoj de ebla lingvoreguligo ene de EU	23
3-1	La planlingva produktado tra la jarcentoj	46
3-2	Skalo de socia enpenetro de planlingvoj	50
4-1	Lingvaj mankoj kaj malavantaĝoj laŭ Schleyer	65
4-2	La superaj propraĵoj de Volapük laŭ Schleyer	66
4-3	La formado de kazoj en Volapük	68
4-4	Kelkaj afiksoj en Volapük	68
4-5	La aktiva voĉo en Volapük	69
4-6	La pasiva voĉo en Volapük	69
5-1	Voĉdonado pri modifoj en Esperanto en 1894	80
6-1	La originaj kriterioj de IALA	97

6-2	Ekzemplo de paradigmo de derivaĵoj en Interlingua	99
7-1	Literofteco en moderna Esperanto	105
7-2	Konsonantfonemoj en Esperanto	107
7-3	Esperanto kun sia aglutina konjugado	108
7-4	Esperanto kun sia aglutina vortformado	109
7-5	Fleksiosufiksoj en Esperanto	110
7-6	Akordo en Esperanto	111
7-7	Distribuŝablonoj de S, V kaj O laŭ Greenberg (1963)	111
7-8	Esperanto kiel SVO-tipa lingvo	111
7-9	La eŭska kiel SOV-tipa lingvo	112
7-10	Marki la akuzativon en Esperanto	112
7-11	Konsonantfonemoj en Ido	115
7-12	Konsonantgrupoj en Esperanto kaj Ido	116
7-13	Afiksoj en Ido kaj Esperanto	118
7-14	Literofteco en Interlingua	120
7-15	Konsonantfonemoj en Interlingua	121
8-1	Literofteco en Esperanto (Scrabble, 1965)	130
8-2	Literofteco en Esperanto (<i>Plena Vortaro</i> , 1965)	130
8-3	Literofteco en moderna Esperanto (tekstkorpusoj)	131
8-4	Ŝablonoj de {S,V,O} en modernaj Esperanto-periodaĵoj	134
8-5	Ŝablonoj de {S _{Nom} ,V,O _{Pron} } en modernaj Esperanto-periodaĵoj	134
8-6	Redundeco en la objekt-ekkono en Ido	135
8-7	Sinonimeco kaj homonimeco pro pseŭdoafiksado	139
8-8	La Esperantaj korelativoj: ekzemploj de apriora skemeco	148
10-1	Kial lerni Esperanton (Forster)	179
10-2	Aĝo kaj idealismo inter britaj esperantistoj (Forster)	180
10-3	Troreprezento de 'maljunaj idealistoj' inter britaj esperantistoj (Forster)	180
11-1	La membraroj de UEA kaj SAT, 1965-2005	196
11-2	Individuaj membroj de UEA en 2000 kaj 2005, laŭkontinente	197
11-3	Asociaj membroj de UEA en 2000 kaj 2005, laŭkontinente	198
11-4	Naciaj organizaĵoj en UEA en 2005, laŭkontinente	198
11-5	Esperanto en Afriko, 1959-2005	199
11-6	Esperanto-libroproduktado 1991-2000	203
11-7	Nombroj da kongresanoj UEA kaj SAT, 2001-2006	204
11-8	Kial okupiĝi pri Esperanto	205
13-1	Aĝ-distribuo de la membroj de UEA (1991)	226
13-2	Laŭfaza esploro pri la enkondukeblo de Esperanto en Eŭropan Union	231

Antaŭparolo kaj dankvortoj (aldonita sen traduko, nur kompletige)

Interlinguïstiek (de wetenschap van de kunstmatige talen) is pas sinds de jaren '30 van de vorige eeuw herkenbaar als discipline binnen de algemene taalwetenschap (ATW). Projecten van kunstmatige talen (kunsttalen of plantalen) zijn al van eeuwen geleden bekend. Van deze talen is het Esperanto het meest doorwrochte product van corpusplanning en statusplanning dat uit deze categorie talen bekend is. Als taal van een wereldwijd vertakte taalgemeenschap is het Esperanto van belang voor de ATW. Aan de UvA wordt vanwege het *Internacia Esperanto-Instituto* (Internationaal Esperanto-Instituut, IEI) de leerstoel Interlinguïstiek en Esperanto onderhouden. Het IEI is een instituut voor onderzoek en onderwijs binnen de esperantofonie en is gevestigd in het Andreo Cseh-Huis in Den Haag. Vanuit de leerstoel aan de UvA wordt onderzoek gepleegd op het terrein van de interlinguïstiek. Sinds 2002-2003 is er elk studiejaar een onderwijsaanbod in de vorm van een keuzemodule Interlinguïstiek; sinds 2006-2007 ook in de vorm van een keuzemodule Esperanto-taalverwerving.

De huidige versie van de syllabus 'Inleiding in de Interlinguïstiek' is ontstaan uit de losbladige uitgave 'Elementen uit de Interlinguïstiek' van 2002-2003, die in de daarop volgende studie jaren t/m 2006-2007 telkens als gebrochureerde uitgave is uitgebracht. Van jaar tot jaar is de inhoud bijgeschaafd en aangepast aan nieuwe gegevens en inzichten en aan de ervaringen met het onderwijs van het vak. De hier aangeboden versie is in het domein van cijfers en jaartallen volledig bijgewerkt tot de laatst bekende stand van zaken. Ondanks alle aanpassingen zijn veel elementen uit het oorspronkelijke werk nog onverminderd van toepassing. Deze klinken dan ook tot in de versie van vandaag door. De moeite en de tijd die mijn proeflezers en critici van het eerste uur aan de oorspronkelijke opzet besteed hebben is van blijvende waarde. Mijn dank voor hun inspanningen gaat uit naar **prof. dr. Marc van Oostendorp** (Leiden), **dr. Nicoline van der Sijs** (Utrecht) en **ir. Toon Witkam** (Utrecht), die zich met het hele werk vertrouwd hebben gemaakt; naar de heer **Piet Cleij** (Bilthoven) voor zijn bijdragen aan het Interlingua, de heer **Hans Stuifbergen** (Amsterdam) voor zijn bijdragen aan het Ido en **dr. Jaap Maat** (Amsterdam) voor zijn lezing en correcties van het materiaal betreffende de zeventiende eeuwse talen van Dalgarno en Wilkins. Hun inbreng, naast de incidentele bijdragen van anderen, die ter plaatse in de tekst worden genoemd, heeft mede vorm gegeven aan de interdisciplinaire opzet die mij voor ogen stond. De eindredactie van alle bijdragen is uiteraard mijn eigen verantwoordelijkheid.

Om een heel andere reden ben ik dank verschuldigd aan **Germain Pirlot** (Oostende, België), namelijk voor het bijhouden van jaarlijkse statistieken over universiteiten en hogescholen in de wereld waar colleges Esperanto worden gegeven. Zijn overzichten beperken zich tot taalverwervingscolleges en sluiten niet automatisch het onderwijs in de interlinguïstiek of de esperantologie in. Het beeld is dus niet volledig, maar misschien wel illustratief voor de mate en de verspreiding van de aandacht voor deze materie. Dit stelt het vak interlinguïstiek weer in een ander perspectief en een vermelding van Pirlot's werk in dit voorwoord is dan ook op zijn plaats. Volgens gegevens van 8 januari 2008 wordt Esperanto in 24 landen aan totaal 68 instellingen van hoger onderwijs gedoceerd:

België (Antwerpen), Brazilië (Brasilia, Campinas en Vitoria), Bulgarije (Karlovo), China (Beijing 2x, Chongqing, Dalian, Guangxi, Hefei 2x, Hunan, Jinan, Liaoning 2x, Nanjing, Shangdong, Shenyang 2x, Tianjin, Xian en Zhejiang), Costarica (Cartago en San José 2x), Cuba (Havanna), Duitsland (Leipzig en Münster), Hongarije (Boedapest en Sárospatak), Italië (Turijn en Varese), Japan (Hukuoka, Minoo, Mito, Morioka, Saitama en Tokio 2x), Korea (Iksan, Jukjeon/Chonan en Seoul/Yongin), Litouwen (Kaunas en Šiauliai), Mexico (Mexico), Nederland (Amsterdam), Oekraïne (Jalta), Oostenrijk (Innsbruck), Polen (Kraków, Poznan 2x), Rusland (Jekaterinburg, Kazan, Moskou 2x en Tagil), Slovenië (Ljubljana), Spanje (Bilbao en La Laguna), Tsjechië (Brno)

en Olomouc), USA (Elsah, La Jolla/San Diego, Rochester en Stanford/Palo Alto), Venezuela (Caracas) en Zweden (Stockholm).

In 13 hoofdstukken biedt deze syllabus een inleiding in het vak interlinguïstiek. Wie zich verder wil verdiepen in de materie, vindt aanknopingspunten in de literatuurlijst die op de pagina's 237-247 te vinden is. Uitsluitend in de syllabus geciteerde werken zijn hierin opgenomen. Wie nog meer wil weten, wordt verwezen naar Blanke (2003, 2004). Aan het slot van de syllabus, op pagina 249, is een korte wegwijzer opgenomen voor wie zich op de esperantofonie wil oriënteren, zowel via het internet als bij enkele organisaties dicht bij huis.

Voor een inleidende cursus heb ik uiteraard een keuze moeten maken uit de veelheid aan thema's die zich uit de historie, de taaltypologie en de taalsociologie aanbieden. Zo'n keuze is per definitie subjectief, maar ook hier biedt de literatuurlijst voldoende uitgangspunten voor een nadere kennismaking met en onderzoek naar thema's die ik voor deze keuzemodule niet of niet diepgaand heb willen behandelen. De opbouw die ik voor deze syllabus gekozen heb, is een raamconstructie: in hoofdstuk 1 wordt de veeltaligheid als complicerende factor in de internationale communicatie belicht; in de hoofdstukken 2-12 komen allerlei aspecten van kunsttalen aan bod, met een toenemend accent op het Esperanto, dat een actieve taalgemeenschap kent; in het slothoofdstuk 13 schetsen we, uitgaande van 1, een toekomstscenario voor het Esperanto op grond van alles wat we in de tussengelegen hoofdstukken geleerd hebben.

Suggesties betreffende de inhoud en voorstellen tot correctie van fouten die in de slotredactie over het hoofd zijn gezien, zijn te allen tijde van harte welkom op een van beide onderstaande mailadressen:

w.h.jansen@uva.nl

wimjansen@casema.nl

Wim Jansen,
Universiteit van Amsterdam,
leerstoel Interlinguïstiek en Esperanto,
leerstoelgroep Theoretische Taalwetenschap

januari 2008